

א.

טיפוח כושרם הלימודי של תלמידנו טעוני הטיפוח

לפי התיאוריות המקובלות בהוראה יש להרבות באמצעי המחשה בכל שלבי הלימוד, החל מן התמונה הפשוטה ועד לכלי ניסוי והמחשה לסוגיהם השונים.

המורה המלמד ילדים טעוני-טיפוח נתקל בתופעה מעניינת העומדת בניגוד להנחות הנ"ל.

המאפיין את כושר קליטתם הלימודי של ילדים אלה הוא, שדוקא ידיעות שלא נרכשו בהדגמה נקלטו במוחם.

ניסוי שערכת בהוראת הטבע העלה תוצאות מעניינות:

שאלות בידיעות אבסטרקטיות נענו ע"י מספר תלמידים רב, לעומת זאת שאלות בתחומים קונקרטיים שנלמדו בעזרת הדגמה, טובי התלמידים בלבד (שנקראים האינטליגנטיים) ידעו לענות עליהם.

להלן טבלה עם כמה דוגמאות ממבחן בכתה ז'.

מס. התלמידים שהשיבו בדרגות :			שאלות :
לא השיבו תשובה נכונה :	בינוני :	טוב :	
19	5	8	1. מהם שלושת חלקי העלה ?
24	2	6	2. מהם ארבעת חלקי השורש
22	5	5	3. איך קוראים לסוגי עלים אלה ?
22	--	10	
16	1	15	4. באילו פרטים שונה צמח א' מצמח ב' ?
12	-	20	5. מה מאפשר לצמחים לגדול באדמת סלעים ?
14	1	17	6. מה קולט העלה דרך הפיונית ביום ? ומהוא פולט ?
10	3	19	7. מהו ההבדל העקרוני בין פוטוסינטיזה לנשימה ?
			8. מדוע גדלים הצמחים בעונת האביב בקצב מהיר ?

החומר הלימודי שענינו הצורה וחלקי הצמח מודגם בשעורים ע"י מפות-קיר, אסוף ויבוש חלקים אלה והדבקתם במחברת, ציורים, הכרתם בשטח וכו'. לכן תמוהה העובדה שעל 4 השאלות הראשונות, הקלות לכאורה, ענו נכונה רק מעטים. לעומת זאת התקבלו תשובות נכונות רבות על השאלות התיאורטיות אשר לא נלמדו בעזרת הדגמות, הדורשות מן התלמיד הבנה הרבה יותר עמוקה.

אחרי אסוף עובדות רבות דומות לזו, באתי למסקנות הבאות : להסתכלות ולהבחנת פרטים מתוך תמונה יש צורך באימון ובניסיון, ורק אז מתאמתת ההנחה, כי נושא מודגם בצורה שחושי הראיה, השמיעה והמשיש הופעלו - ייקלט ויוכר יותר טוב מנושא שנלמד בצורה תיאורטית גרידא.

אצל ילדים טעוני-טיפוח אין הנחה זו מוכיחה עצמה מחמת הקשי העומד בפניהם הגשר בין תפיסה ריאלית לבין תפיסה סמלית. הקרוב לבעית הקניית הקריאה והכתיבה בכתות א', ב', מכיר את בעית הסמל (האות, המלה) שצריך להתקשר בתודעת הילד, למוצג הריאלי שאותו הוא מיצג. אם קיים

קושי זה אצל רוב ילדי כיתה א' בתחילת צעדיהם בביה"ס, גדול קושי זה פי כמה, ומתמשך זמן רב יותר אצל ילדים מסכיבה תרבותית דלה, אשר בביתם חסרים הרגלי עיון, קריאה וספור.

לכן נעדרת מן השעור ההשלכה בין הנושא הנלמד לסמלים (ציורים ומפות-קיר) המודגמים. גם ציור חלקי צמח על הלוח בשעת המבחן, הוא סמל. כנראה שהרבה מתלמידי לא קשרו ציור עלה בלוח עם העלה האמיתי שראו בשדה, אותו אספו, יבשו והדביקו למחברת.

יש למעשה דרגות אחדות המוליכות מהבנת המציאות עד להבנת ההפשטה והסמל (תפיסה ריאלית

- תפיסת הסמל - תפיסה אבסטרקטית).

חלק גדול מדרגות אלה צריך הילד לעביר בתקופת ילדותו, החל מגיל 3 חודשים, גיל ההתבוננות הראשונה. ומכאן והלאה בזמן חיזוק ועידון כושרו ההסתכלותי ועד לבואו לבית-הספר. אם לא עבר דרגות אלה בגילים חצי שנה, שנה, שנתיים, שלוש, ארבע, נקבל לגן ולבית-הספר ילד בלתי בשל כל צרכו מבחינה שכלית, ואפילו מבחינה מוטורית. הוא לא ראה, אבחן, אמד גדלים, מרחקים, צורות וצבעים. הוא לא משיש, לא תכנן בניה והרכבה, לא הבחין בפרטים בודדים מתוך תמונה שלמה, ולא קשר פרטים בודדים לתמונה אחידה. לא קלטם בחושיו ובמוחו, ואין לא אוצר מושגים לאסוציאציות הדרושות להבנת שיחת מורתו בכתה הראשונה. אין לסוג ילדים אלה בביתם ספרונים וספרי תמונות לילדים, ספרוני ציור וצבעים, משחקי השחלה, הרכבה ובנין. הוריהם לרוב לא מספרים להם ספורים מפתחי דמיון וענין. הרבה ילדים אדישים ומסוגרים בתוך עצמם, הוריהם לא הרבו לשוחח עמם. ולא דובבו אותם במשך שנות הילדות החשובות האלה.

מן הידוע כי אוצר המושגים המילוליים ואפשרויות האסוציאטיביות הנובעות מהם מותנים בגירויים החושיים והביצועיים בתקופת הילדות.

בישוב טעון טיפוח, אנו מקבלים לגן ולבית הספר ילדים דלי מושגים, דלי דמיון, דלי רצון יצירה וחסרי כושר הפשטה. האינטליגנטים שביניהם. מתגברים על כך, אך הבינוניים, והם הרוב, אינם מסוגלים בכתות הבינוניות והגבוהות (גם אם למדו לקרוא ולכתוב) להבין את שפת ספרי הלמוד, שפה הכוללת הרבה מושגים בלתי מובנים לרבים מהם. לרוב גם שפת הדבור של המורה כוללת מספר ניכר של מלים ומושגים שלא מובנים לחלק מן התלמידים, לרוב אין המורה יודע על כך. התוצאות השליליות במבחנים הערוכים היטב מדהימים כל פעם מחדש. הרי הכל כתוב בספר, המורה דיבר, פרט והסביר, הדברים נרשמו, הדגמו, ומה לא נעשה ? ! ולשווא ! הסבה נעוצה, כאמור לעיל, בפער העצום בין שפת הספר ושפת המורה לבין דלות מושגי התלמידים הבינוניים האלה. כדוגמא אוכל להביא עשרות רבות של עובדות. מושג כגון: "ספינת-מפרשים" לא היה ידוע לרוב תלמידי כיתה ו'. הדבר הוכח לי רק בזמן מבחן

על נושא "הרוח" במקצוע הטבע. המלים "אגם", "מפל-מים", לא היו ידועים לתלמידי כתה ו' והדבר נודע לי בשעור גיאוגרפיה. אין מה לדבר על מושגים הבאים בספר כגון : "ארץ תעשייתית", או "הכלכלה תלויה בתפוקת התעשייה" וכדומה.

ילדים הבאים מבתיים מפותחים מבחינה תרבותית קוראים פרקים שלמים בבית, מסכמים, אוספים חומר באנציקלופדיה זו או אחרת, משיגים תמונות, בולים ומוכנים למבחן. עיקר עבודת המורה היא הכונה והדרכה. ילדי אותו גיל בבי"ס טעון--טיפוח אינם מבינים את רוב המשפטים של אותם הפרקים והמורה מוכרח להסביר עשרות מושגים ומלים. הכנת שיעוריהם אינה עצמאית, היא שטחית ברוב המקרים ורובם מסתפקים בהעתקה מכנית של חלקי משפט, על שאלה נתונה.

הסיבה אינה "מורים לא טובים" שלמדום בשלבים המוקדמים של ביה"ס. לצערנו משתמשים ב"הסבר" זה מורים היורשים כתה ממורה קודם, שלכשלעצמו עבד קשה בכתתו. כך גם נוטים להסביר הופעה זו מנהלים, מנחים ומפקחים.

לפי דעתי, עיקר הסיבה היא דלות אמצעי הפתוח בבתי תלמידים אלה, כגון משחקי ילדים, ספורי ילדים וחברות ציור מכל הסוגים.

ב.

השפעת ספרי ילדים ומשחקים בגיל הנכון על התפתחותם

הכללית והשכלית של ילדים

במשאל שערכתי בשתי כתות א שבשיכון עולים בפרבר עירוני במרכז הארץ, המאוכלס בעיקרו יוצאי עדות המזרח אשר עלו ארצה אחרי קום המדינה, התברר כי ברשותם הפרטית של כ-50% תלמידי כתות אלה נמצאים בסך-הכל 20 ספרי ילדים ו-5% משחקים בלבד. אף לא ספר-ילדים אחד בביתם של 60% מאוכלוסיית הילדים, ואף לא משחק-ילדים אחד בביתם של 90% מאוכלוסיית הילדים. למעשה המצב גרוע יותר ממה שמוכיחים המספרים הנ"ל, כי 20 הספרים הקיימים אינם מתחלקים ספר ספר לכל אחד מהילדים המהווים את 40% הנותרים, אלא הם מרוכזים אצל 5-6 משפחות כך שקרוב ל 90% מן הילדים אינם זוכים בימי ילדותם בספר תמונות אחד לפחות.

בסקר דומה שערכתי בין ילדים ממושב המאוכלס יוצאי עדות המערב התברר, כי לרשות ילד עד גיל 6 כ-30 ספרוני וספרי ילדים וכ-15 עד 25 משחקי בניה, הרכבה וחברה מתאימים. עד גיל 8 עברו תחת ידו בביתו כ-50 ספרי ילדים.

נערוך חשבון פשוט : אם בכל ספר תמונות וספורים נמצאות 10 תמונות בלבד (לרוב נמצאות יותר מזה), ובכל תמונה 3 פרטים מוצגים לפחות, הרי שילד כזה מגיע לביה"ס היסודי עם אוצר-מושגים במספר 1000 ויותר. נוסף לכך ספורים שסופרו לו ע"י אמו ובני ביתו האחרים, נוסף את המשחקים השונים שעסק בהם והפעלתנות הקשורה בהם, ונוסף גירויים תרבותיים ואינטלקטואליים רבים אחרים שמשפיעים עליו בביתו, ונקבל תמונה המבהירה אחת מהסבות העיקריות של הפער בין עולמו התרבותי-רוחני של הילד הנדון, לבין זה של הילד החסר-כל-זה !

קיימות דעות שונות על מהות המשחק בתקופות גיל שונות. במסגרת מאמרי זה, אתרכז בפיתוח הכשרים הגופניים, החושיים, הרגשיים, הדמיוניים והשכליים.

נוהגים לחלק את תקופות הילדות הראשונה לתקופות משחק :

א. גיל המשחק התנועתי-מוטורי 3 חדשים - 18 חדשים.

ב. גיל המשחק החושני-סנסורי שנה וחצי - 3 שנים ;

ג. גיל המשחק היצירתי-קונסטרוקטיבי 3 שנים - 6 שנים

ד. גיל המשחק השכלתני-אינטלקטואלי מ-6 והלאה.

כמובן שגבולות הגיל אינם מדויקים ותלויים בתכונות אינדיבידואליות.

להלן רשימה ובה משחקים וספרים מקובלים הנמצאים כמעט אצל כל ילד הגדל בבית המקיים בתוכו את תרבות הספרים והמשחקים. צרפתי הערות לפריטים להדגשת ערכם מבחינת פתוח כושר זה או אחר. כמו כן חלקתי אותם לסוגים ע"י מספור.

לגיל 3 חודשים - 1 שנה:

1. שרשרת עשויה חלקים צבעוניים- גלגל צבעים חלול ומשמיע רשרוש

2. תמונות צבעוניות

3. חיות ודמויות מפלסטיקה.

משחקים אלה מעוררים סקרנות - יצר התבוננות.

מחזקים את הסתכלות הילד - מאמנים אותו בהכוונת היד לחפץ הנראה לעין.

מעוררים ומחזדים חושי הראיה, השמיעה והמשיש.

לגיל שנה - שנה וחצי :

1. דלי מפלסטיק, כף, מסננת חול, מכונית עם ארגז למשאות ;

2. כדורים להרכבה על מוט, טבעות כנ"ל, משחקי הרכבה אחרים פשוטים.

מחזקים את הפעולות הרצוניות להכוונת הידיים. מפתחים את כושר התרכזותו בעשיה מסוימת.

מפתחים את רצונו להעמיד לעצמו מטרות ולהתגבר על כשלונות.

לגיל שנה וחצי- שנתיים וחצי:

1. מגדל לפרוק והרכבה קוביות הרכבה גדולות;

2. חרוזים גדולים להשחלה.

מחזקים את רצונו של הילד להעמיד לעצמו מטרה ולהשיגה.

מאמנים שרירי עיניים וידיים והקשר ביניהם.

מפתחים כושר האומדנה, ההשוואה והבקרה.

3. גלגל צבעוני על מוט לרחיפה.

מפתח השליטה על פעולות הכוונת היד.

4. ספרי תמונות (תמונות בעלות פריטים מועטים).

מפתחים את הסקרנות האינטלקטואלית, את יצר התבוננות, את כושר ההבחנה.

מהוים מבוא לעולם הסמלים (מעבר מן התפיסה הריאלית לתפיסת הסמל).

מעשירים את עולם המושגים של הילד.

5. בובה + שמלות + עגלה, חיות שונות מבד או לבד.

מפתחים את העולם האמוציונלי, מעשירים בחוויות נפשיות, מוציאים את הילד מן "האנוכיות" הפרימיטיבית ומרגילים אותו לראות עולם וחברה "מחוץ לו" אשר להם הוא יכול וצריך לתת מן "האני" שלו.

לגיל שנתיים וחצי - ארבע וחצי שנים:

1. סוגי לוטו שונים (הרכבת תמונות קיימות), פלסטלינות אבני פלא, משחקי הרכבה שונים עץ ובורג, קונסטרוקטור וכו').

ממשיכים לפתח קשר רצוני בין העיניים לידיים.

מחזקים הרצון לבצע וליצור. מפתחים הדמיון.

מעשירים הנסיון ביצירת צורות שונות וצורפים שונים.

מעשירים הנסיון לגבי שווי משקל של גופים.

מעשירים הנסיון לגבי ידיעת כושרו ומגבלותיו של הילד אודות עצמו.

2. כלי עבודה זעירים כגון: מגרפה, את, משפך, מטאטא.

מפתחים כושר גופני ופעלתנות גופנית.

מאפשרים יצירה ללא הגבלה וצמידות לדפוסים מוכנים וקבועים (דמיון ותכנון).

3. ספרי תמונות (התמונות מורכבות מפריטים רבים יותר בכל ספר נוסף!).

מאפשרים לילד יותר ויותר לרכוש כושר ההפשטה וההשוואה בין מציאות וסמל.

מקנים לו ראית עומק (תלת ממדיות) על אף מגבלות הציור (דו ממדיות).

מקנים לו נסיון בראיית עצמים רבים - בראיית מוצגים בודדים בתוך שלל מוצגים אחרים -

ובצרוף פריטים רבים ל "תמונה" אחת.

מחזקים ומעשירים את נסיונו במושגי יסוד כגון: גדול - קטן, רחוק - קרוב, הכרת צבעים,

כמות ומהות.

מעשירים את עולם הידיעות שלו.

4. צבעי עפרון - חוברות ציור וצביעה.

מאמנים את הקשר בין העין הרואה והיד המבצעת.

מחזקים את הכושר לאמוד גודל וצורה, מרחק וצבע.
המחברות החלקות מאפשרות יצירת צורות חופשיות.
חוברות צביעה עם דמויות מודפסות מרגילות אותו להצטמצם בגבולות קבועים מראש.

לגיל ארבע וחצי שנים - שש וחצי שנים:

1. ספרי תמונות בלווי אותיות ומלים ראשונות.

המשך של הרחבת עולם המושגים של הילד.

תחילת מעבר מתפיסת סמל - תמונה, לסמל - אות ומלה.

(השלכה מתפיסה ריאלית לסמלית - מסמלית לאבסטרקטית).

2. חוברות ציור וצבעים.

חיזוק ועידון של כושר האומדנה.

חיזוק של השליטה על ביצועי היד.

3. משחקי דוק, דומינו, משחקים עם שימוש בקוביות מספרים.

פתוח ראשוני של הבנת מושגי המספר.

מעבר מן המספר הריאלי (דוק - אבני דומינו) למספר הסמלי.

(מספר הנקודות על אבני הדומינו או קוביות המשחק).

משחקי חברה עם קוביות-משחק, מפתחים נוסף לכך את שתוף הפעולה האינטלקטואלי עם בני סביבתו.

מפתחים את שאיפת ההתקדמות.

מוציאים את הילד מן ההתרכזות בעצמו ומרגילים אותו לתחרות אינטלקטואלית עם אחרים.

מדרבנים אותו ומכניסים אותו למעגל ההשתלבות החברתית.

4. משחקי לוטו וחינוכי תמונות - אותיות מפלסטיק.

פתוח הרצון להתגבר על מטלה (משימה) מרצונו החופשי.

מעבר מהרכבת תמונות להרכבת אותיות.

5. כדור זריקה, טבעת גומי לזריקת, חבל קצרצר, חשוק גלגל.

פתוח כשרים גופניים מרכיבים, הקשורים בתפיסה חושית ושכלית מהירה ומדויקת.

תאום בין העין ליד וחלקי גוף אחרים.

אמון תחושת שווי משקל במצבי פעולה שונים.

פתוח כל הכשרים שהוזכרו עד עתה שייכים לתנאי גדול הרגילים אצל ילדים בבתי יוצאי ארצות המערב. רוב ההורים אינם נותנים דעתם במיוחד על תפקידי משחקים וספרים אלה בחיי ילדיהם, קנית משחקים וספרים אלה שייכת להרגלים התרבותיים שלהם. אך חסרונם המוחלט כמעט, בבתי משפחות עולים מארצות המזרח, שלא הורגלו הם בעצמם בילדותם באמצעים אלה, גורמת לפי דעתי להבדל הרב בין שני סוגי הילדים ולכשרם ללמוד לפי המתכונת של למודי ביה"ס. מתכונת זו מבוססת על חשיבה עצמית, על התמודדות עם סמלים מתוך רצון עצמי, על השתלבות חברתית, על התחרות אינטלקטואלית, על שלוב פונקציות חושיות (חזותיות-שמיעתיות) עם פונקציות שכליות של קליטה - זכירה ושימוש אסוציאטיבי, ועם פונקציות גופניות של ביצועי יד עדינים.

אף לא גננת, ובודאי לא מורה יוכלו למלא את החלל הגדול שהצטבר מגיל 3 חדשים עד 4 שנים שנשאר בלתי מנוצל מבחינת פיתוח כשרים אינטלקטואליים מורכבים.

הקדמת גיל הגן לגיל 3 בישובים אלה היא חשובה, אך גם היא אינה יכולה למלא את כל החסר. גם בגילים מגיל שש ועד לגיל ארבע-עשרה (גיל ביה"ס) אין הילד טעון הטיפוח מקבל את מה שמקבל הילד המערבי בביתו, והפער גדל מיום ליום, משנה לשנה. למודי היום הארוך הם פתרון חלקי בלבד בעיקר בגלל המסגרת הלא-עצמאית והכפויה בה נמצא הילד בשעות הנוספות. ואי-אפשר להשוות את המסגרת הביתית, העצמאית למסגרת הישיבה בטורים לגבי פעלתנות-העשרה של ילד.

דפדוף בספר, באנציקלופדיה מצוירת, משחקי חברה ותחרות כשהם "בלתי מכוונים" ונעשים מתוך דחף פנימי עצמי, תוצאותיהם והשפעתם על אופקו התרבותי הכללי של ילד עולים בהרבה על כל שיעור נוסף במתכונת הרגילה.

יש איפוא לפעול בכל הדרכים האפשריות להחדרת תרבות "הספר והמשחק המותאמים לגיל"

למשפחות השכבות הטעונות-טיפוח-תרבותי-כללי.

איך להחדיר את תרבות הספר והמשחק המותאם לגיל, לבתים

ולמשפחות שלא הורגלו לכך

גישור הפער בין הגלויות מחייב פעולה רבת תנופה בתחום זה. החברות המסחריות מצליחות יפה לחדור לכל בית ולכל ישוב, להפצת תוצרתם ולו יהיו תושביו מחוסרי הרגל חיים מודרניים ורחוקים משמוש אביזרים טכניים מסוגים שונים. הנני עד זה שנים לעובדה המשמחת, שאחרי 10 שנות ישיבה בארץ, נקנים מכשירי גז לבישול, מכונות כביסה חשמליות, מקררים חשמליים, כלי מטבח, רהוט מודרני, לבוש מודרני על-ידי תושבי ישובים אשר בארץ מוצאם לא שמעו על כל זה.

רק פינה אחת מכל פינות החיים הביתיים מוזנחת: היא פנית הילדים!

מאות ואלפי לירות הוצאו של מודרניזציה בבית, אך כמה לירות הוצאו לקניית משחקים לילדים וספרי תמונות? האם הפרוטות מאלה הן דוקא החסרות? לא נעשתה לדעתי פעולה אשר תחדיר להבנת ההורים את הצורך בהוצאות אלה.

פעולה זו צריכה להיעשות ע"י משרד החינוך והתרבות על כל שלוחותיו.

תוקם על-ידי משרד החינוך יחידה מיוחדת אשר תפעיל גורמים רבים:

1. ישודרו שדורי רדיו בנושא זה.

2. יופצו פרסומים מודפסים ומצוירים להורים.

3. תופעלנה תערוכות ניידות עם צוותות מאומנים ועם מבחר של ספרי ילדים ומשחקים.

4. יוקרנו סרטונים חינוכיים בנושא זה בערבי הורים בבתי-הספר.

5. תופצנה רשימות ספרים ומשחקים מומלצים ע"י ועדה פדגוגית שתעמוד בקשר עם יצרנים

מהימנים לכך.

6. תערכנה פעילות הדרכה לגננות, מורות, מורים ומנהלים על דרכי הסברת הנושא להורים.

7. תערכנה פעולות הסברה לכתות מבוגרים במסגרת "הנחלת הלשון" - "הפעולה לבעור הבערות"

ובאמצעות שלוחות ממנהל ההסברה, ממחלקות חנוך מוניציפליות ודומיהם.

אם תחדור הכרה זו בלבנות מעצבי החינוך במדינה, היא תחדור גם ללבנות הורי תלמידינו, הרוצים בכל לב לשפר את מעמד בניהם ובנותיהם, אך לרוב אינם יודעים איך לעשות זאת.

פעולה בתחום זה בהיקף מצומצם שנעשתה בבית ספרנו הביאה תוצאות לא משוערות כ-120 הורים רכשו אחרי אסיפת הסברה רגילה (תקציב לא הוצא על כך) כ-250 משחקי וספרי ילדים. פעולות הסברה שוטפות ומתמידות בקרב תלמידינו והוריהם גורמות להימצאותם של אנציקלופדיות מצוירות, מלונים לעברית ואנגלית, חוברות עזר וכו' בבתי תלמידינו. לא פעם אני נתקל בעובדה מאירת עינים שתלמיד

מסוים ידע מעשה או למד מושג חדש מתוך עיון חפשי בחומר הנמצא בביתו (בישוב עולים מעדות המזרח) והעשרתו העצמית בולטת לעין לעומת חבריו.

הדוגמא הבולטת ביותר היא אחת מתלמידותנו שהיתה רתוקה למטת חוליה במשך 3 חדשים, ספקתי לה כל שבוע 7 חוברות "תרבות" לעיון, וכאשר חזרה לביה"ס היתה מתלמידה בינונית לתלמידה מצטיינת על אף "הפסד הלמודים הסדירים". אופקה התרבותי הכללי התרחב במדה כזו שהפסדה יצא בשכרה.

יש לשתף איפוא את ההורים באופן מעשי ביותר בפעולות טיפוח בניהם.

עד כה קיים המצב הלא בריא, שהורים רבים מגבשים לעצמם דעה מוטעית לגבי חלקם-הם בעצוב דמות ילדיהם. הם סומכים אך ורק על ביה"ס ומוריו ותולים כל כשלון בניהם ובנותיהם בצוואר המורים, בית-הספר, משרד החינוך, הממשלה וכו'. לצערנו, נתמכים בדעה זו אלה מביניהם הקוראים עיתון, ע"י אווירת הזלזול למורים שקיימת עוד היום במאמרים שונים בעיתונות היומית.

הבה נעזור להם להבין את גודל חלקם בהצלחות ובכישלונות בניהם ובנותיהם.

פעולות בין כותלי ביה"ס להעשרת עולמם התרבותי

של ילדים טעוני טיפוח

במשאל שערכתי בתחילת השנה בכתה ז' של בית-ספר בשיכון שתושביו הם בעלי ותק של 14 שנה בארץ, נתברר כי בביתם של 14 תלמידים מבין 25 תלמידי הכתה נמצא עיתון כמעט מדי יום ביומו. אך כאשר בקשתי נושאים לשיחה בשעת מחנך, התברר לי כי 5 תלמידים בלבד ידעו על הפרשה הסנסציונית של "האיש במזודה". מכאן יובן עד כמה רחוקים תלמידינו מן התרחשויות היום-יומיות בארצנו ובעולם. מאות ואלפי ידיעות נקלטות ללא-משים ע"י ילדינו בבתינו, ע"י שמיעת רדיו, קריאת עיתונים, שיח ושיג עם ההורים. כמה פעמים נדרשנו ע"י ילדינו לתת תשובות והסברים על הנעשה והנשמע בארץ ובעולם. כנראה שהחלפת הידיעות האלה לא קיימת כמעט בבתינו של תלמידינו טעוני הטיפוח. הפער התרבותי אשר התהווה בילדותם בגלל חוסר ספרי ילדים ומשחקים גדל מיום ליום וכך בא ניתוקם הפיזי והרוחני מן העולם הקרוב והרחוק.

מה נוכל אנו המחנכים, לעשות לשיפור המצב, בלי לפגוע במערכת השערים הקבועה?

1. עלינו לפתוח להם אשנב לעולם ע"י העשרת כותלי בית-הספר בפניות קריאה ועיון.

קיימת דוגמטיות בקישוט הכתה. לדעתי יש להקציב קיר שלם בכתה (החל מן הכתות הבינוניות) אשר בו יפורסמו מאמרי עיתון מרכזיים. כן יש לנצל לכך את כותלי הפרוזדורים. רצויות בעיקר כותרות, מעט טקסט, ותמונות רבות ככל האפשר מלוות הסבר קצר. הקיר יכול להיות מחולק למדורים כגון: "אישים בחדשות", "מאורעות עולמיים", "פתוח ארצנו", "חידושי מדע", "מאורעות חשובים בארצנו", "דת ומדינה", "סופרים ויצירותיהם" וכדומה. פעולה זו לא תכביד ביותר על המורה. ימנה שנים-שלושה "תרבותניקים" מבני כתתו וחוקה עליהם כי ידאגו לחומר. כמובן יש לבקר ולכוון את התלמידים, שידעו להבדיל בין מאמרים בעלי חשיבות ובין מאמרים טפלים. מדי פעם יביא המורה מאמר החשוב לדעתו ויכוון ע"י זה דעת תלמידיו.

מובן כי יש להחליף מדי פעם את קטעי העיתונות.

אם נהרהר בדבר נמצא כי הילד בביתו נעדר מזון תרבותי-כללי זה, וכי מאין ישאב אותו?

ברחובות הכפרים, המושבים והשיכונים אין פרסומת מילולית ודקורטיבית כזו הקיימת בערים.

ילד עירוני קורא אף בלכתו ברחובות כרזות וכתבות. מכל עבר קורצים לו פרסומים צבעוניים, אורות נדלקים וכבים, מוצגי חלונות הראווה מעשירים אף הם את מושגיו וידיעותיו. ידיעות מרעישות יומיות מגיעות לתודעתו מיד עם הכרזותיהם של מוכרי העיתונים. התענינותו מגורה בלי הרף. הילד ביישוב כפרי ובמיוחד ביישובי העולים רחוק מכל אלה. עלינו לעוררו!

2. אחת הדרכים הנוספות היא עריכת סיורים רבים. ככל האפשר, יש לתכנן סיורים למפעלי חרושת - לרחובות עיר קרובה - לאתרים היסטוריים קרובים - למופעים תרבותיים - למוזיאונים וכיוצא בהם.

3. עומד לרשותנו אוצר בלום של פרטים שניתן להשיגו בנציגויות הזרות, נוסף לאלה שבמרכזיות הפדגוגיות, סרטים בעלי תכן מגוון: גיאוגרפיה, תעשייה, פתוח ומדע, חנוך, ספורט ותחבורה יבשתית, ימית ואווירית. ראוי להציג לפני כל תלמידי ביה"ס סרטים דוקומנטריים כאלה מדי חודש בחדש.

4. בשעות "חופשיות", כאשר חסר מורה, אנו מחלקים לתלמידי אותה כתה חוברות האנציקלופדיה המצוירת "תרבות", לכל ילד חוברת, הילדים מדפדפים ומעיינים בהם, משוחחים אודות הנושאים הנקראים ומחליפים רשמים. ממלא-המקום (מנהל או סגנו, תלמיד מבוגר) משגיח עליהם. שעה כזו ברכתה מרובה לפחות כמו שעות שניתן ע"י מורה ממלא-מקום שלא התכונן לשיעור.

5. כמעט בכל בית יש רדיו, יש לפרסם תכניות מעניינות כגון: "פניית הילד" וכדומה ולכוון את התעניינות הילדים לשמיעת שידורים מתאימים להם.

6. רצוי מאד שמשרד החינוך והתרבות יקציב שעתיים עד שלש שעות לשבוע בכל בית ספר טעון טיפוח, לקריאה חפשית בהשגחת מורים. בשעה כזו יקבלו התלמידים מספרית ביה"ס ספרים לעיון וקריאה לפי בחירתם. פעולה כזו יכולה להיעשות אחה"צ בחדר האוכל או במבנה מתאים אחר.

רוב המורים והמחנכים רחוקים ולחוצים ע"י ההספק הנדרש לפי תכנית הלמודים. איו זמנם פנוי תמיד לחשוב על כל אפשרויות הפתוח והטיפוח הדרושים. לפיכך דרושה הדרכה שיטתית ומכוונת בנדון.

ה.

חנוך לאזרחות בישוב טעון טיפוח

לא תהיה זו הגזמה לאמר כי תחום זה נתון למקריות והוא בשפל המדרגה. לא ארחיב את הדבור על חלקים של המפלגות בפינוק התושבים וביצירת אוכלוסיה שלמדה לדרוש בלבד, ענייננו הוא הנעשה והלא נעשה בתחום הנדון במסגרת ביה"ס.

בשנים הראשונות לעלייתם ארצה, נתקבל הדבר כמובן מאליו, כי כל מי שבא לשרת אוכלוסיה

זו, מוכרח לתת את הכל. רופאים ואחיות, מורים ועובדי שירותים מוניציפליים עשו חובתם במסירות ולא חסכו עמל מעצמם כראוי וכרצוי.

אך עם התפתחותם והתקדמותם הכלכלית של התושבים היה על המוסדות להורות לעובדיהם לעבור, בהדרגה אך בקביעות ובעקביות לנורמליזציה :

(א) לשם חינוכם האזרחי הטוב של התושבים;

(ב) לשם שמירה על מעמדם ובריאותם של העובדים.

הדבר לא נעשה והסכנה החינוכית מכך היא : חוסר רצון מצד אוכלוסיית ההורים לטול חלק מעשי בנשיאת עול חנוך בניהם. אנו עדים כיום למצב שבו אין הורים מוכנים לשאת בהוצאות הקשורות בפתוח מוסד החינוך בו לומדים בניהם ובנותיהם.

עול רכישת ספרי למוד וסדרי ההשאלה מוטלים על הנהלת בית-הספר. איזה מנהל עושה זאת בישוב עירוני?

שיא העיוות הוא בתחום מפעל ההזנה. לית מאן דפליג, כי יש נצרכים, אשר מחובתנו

להושיט להם כל עזרה, אך מכאן ועד להאכלת 400 מתלמידי ביה"ס (יום-יום בשתי משמרות, כפי שזה קיים עד היום בבית ספרנו, לדוגמא) הדרך רחוקה.

על אף הוראות משרד החינוך בנדון, אין איש שיעזר להתנגד לקביעת הרשות האזורית המוניציפלית - שיש לה חשובים משלה בנדון - שכל ילד הרוצה לאכול, יאכל.

מהן התוצאות?

א. תוכנית הלימודים כבולה למפעל ההזנה.

ב. ילדים לא נזקקים אוכלים בתנאי צפיפות רבים הקופצים לכך, הן די בכמה לירות, כדי

שסיפוק ארוחות הצהריים יוסר משכם הבית

ג. תנאי צפיפות אלה מכבידים על הילדים הנזקקים למסעדה ומונעים מהם סעודה נוחה בתנאים של רווחה.

ד. דרישה לתורנות מוגברת של מורים למסעדה.

ה. - העדר תנאים לחנוך לנימוסי שלחן נאותים.

רבים הם הילדים שהוריהם זכו למצב כלכלי משופר ואף על פי כן אוכלים הם במסעדת ביה"ס האם לא עושים אנו עוול חמור גם לילדים אלה וגם להוריהם? האין זו חבלה בקשר. המשפחתי הטבעי,

אם כבר מגיל שש אינם סמוכים ילדים והוריהם על שולחן אחד?

למעשה נוצר כבר הניתוק בגן, כי גם לשם מגיעה היד "הרחמנית" של מפעל ההזנה "הקורעת"

בנים משולחן הוריהם" ללא שום צורך.

בלי בדיקת המצב מחדש מדי פעם, היא הורסת את הערכים הכרוכים ב"עול גידול בנים" ו"כבוד אב

ואם". מאין ישאבו ילדים אלה את הרגשת הכבוד להוריהם? אם ללמדם אינם יכולים, ואף להאכילם הם פטורים?

כמה ילדים לא חוזרים מיד לביתם עם תום הלמודים, אלא מסתובבים ברחובות השכונה!?! הרי הבית לא מציע להם אפילו את ארוחת-הצהרים: ע"י כך גזלו -מן הבית ומן המשפחה גורם מקשר בעל השיבות רבה.

על המוסדות לקיים הסברה נאותה, שתכליתה יהיה להעמיד את ההורים על ערכו: של התנוך המשפחתי וחובת בית ההורים, שבו נעוץ החינוך לאזרחות טובה.

בתוך: בשדה חמד, ו-ז תשכ"ה, עמ' 315-324.
